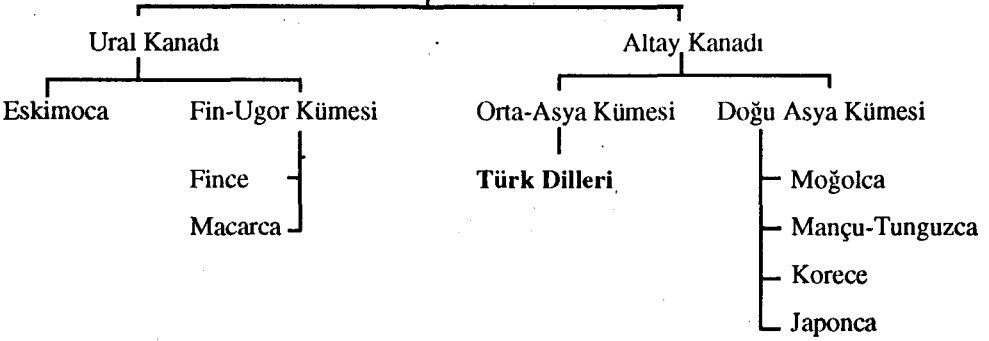

TÜRK DİLİ GEÇMİŞİ* (1988)

Özcan BAŞKAN

Yeryüzündeki çeşitli uluslar, kavimler, veya topluluklar tarafından konuşulmuş olan ve konuşulmakta bulunan irili ufaklı binlerce dil olduğu halde, bunların bir çoğunun kümelendiği belli 'dil aileleri', sayı bakımından oldukça azdır. Bunlardan başlıca üç tanesi, Türkçeyi düz veya dolaylı olarak ilgilendirmektedir. Birincisi, Türkçenin de bağlı olduğu 'Ural-Altay' dilleri. İkincisi, İslâmlık nedeniyle pek çok sözcük alıntısının yapılmış olduğu Arapçanın bağlı bulunduğu 'Semitik' diller. Üçüncüsü ise, etkisinde kalınmış olan Farsçanın ve Fransızcanın bağlı olduğu 'Hınt-Avrupa' dilleri. Türkçenin kendi dil ailesi içindeki bağlantılar ise şöyle gösterilebilir:

URAL-ALTAY Dil Ailesi

Çizelgeden de görüleceği gibi, Türk dilleri, ve dolayısıyla bugünkü Türkçe, çok uzaktan da olsa, Moğolca, Japonca, Macarca, Fince gibi diller ile de bağlantılıdır. Ne var ki, bu gibi bağlantıları kurmaya yarayan benzerlikler, koşutluklar acaba ortak bir dilden gelme sonucudur? Yoksa yakın bölgelerde bir zamanlar birlikte oturmuş olmanın yarattığı dil alışverişlerinin yansımamızdır? Bu noktaların tartışılması, Türk bilimciler arasında onyıllardır sürüp gitmektedir. Binlerce yıl önceki bir dil akrabalığını alıp da, bunu, belli bir siyasal veya kültürel açıdan, aşırı biçimde yorumlayarak değerlendirmek, doğru olmasa gerektir. Düşünülmelidir ki, bugün Türkiye'de kullanılmakta olan Türkçe, son bin yıldır, Anadolu'daki eski dillerden de bir çok sözcükler, hatta dil özellikleri almış olup, bunları içinde barındırmaktadır. Bir başka deyişle, uzaktan akraba saydığı Japonya'dan çok daha fazla dil ilişkisi, son bin yıl içerisinde, Anadolu'nun yerli dilleri bağlamında gerçekleşmiştir. Bunun

* Bildirişim (kitabın içinde); İstanbul; 1988

dışında, öbür diller ile olan eski bağlantılar, tarihin o kadar gerilerinde kalmıştır ki, Marcarca ile ırk ilişkisi kurmak, bir yerde duygusallıktan öteye bir değer taşımaya gerek. Ayrıca, ırklar ve kavimler ile olan ilişkilerin her zaman olumlu olduğu da söylenemez. Şurası düşünülmelidir ki, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında birbirlerinin can düşmanı olarak savaşan İngilizler ve Almanlar, bundan daha 1500 yıl önce, aynı Germen topluluğu içinde iki komşu ve akraba kavimdirler. Benzer biçimde, 2nci Dünya Savaşı'nda Fransa'yı işgal eden Almanlar da, kendileri gibi bir Germen kavmi olan Frankların ülkesini ele geçirmişlerdi. Bugün, birbirlerinin can düşmanı olmakta devam eden Araplar ve İsraililer de, aynı Semitik topluluktan gelen, ve aynı dil ailesine bağlı dilleri konuşan kavimlerdir.

Bu bakımdan, Ural-Altay dil ailesi içindeki akrabalık ilişkileri ötesine geçilerek, yalnızca Türk Dilleri kümesi içindeki bağlantıları ele almak daha doğru olacaktır. Bu diller birbirlerinden 'dil, lehçe, şive, ağız' gibi terimler ile ayrılmaktadırlar. Türkbilimciler arasında da bu konuda tartışmalar, anlaşmazlıklar bulunmakta gibidir. Kimilerine göre, temelde bir tek 'Türk Dili' vardır. Şimdi veya tarihte görülen tüm başkalklar, bu tek 'ana dil' veya 'kök dil', ya da daha iyisi 'köken dil' denilen temel Türkçenin başka başka görünüşleridir. Bu durumda, Asya'nın doğusundan Avrupa'nın içlerine kada uzanan bir alanda konuşulan Türkçe türleri birer 'lehçe' sayılmalıdırlar. Oysa, başkalarına göre, bugün bir Yugoslav Türkçesi ile bir Yakut Türkçesi, kişilerin birbirlerini karşılıklı olarak anlamalarına fırsat vermeyecek kadar birbirlerinden ayrıldılar. Evet, bugün Özbekçe bir yayım dinlenildiği zaman, belki bazı sözcükler yakalanabilir, ve genel olarak neden söz edildiği kavranabilir; fakat gene de bugünkü Türkçe ile Özbekçe iki ayrı lehçe değil de, iki ayrı dil sayılmalıdır. Ona bakılırsa, İtalyanca ile İspanyolca da, yeni Latin dilleri olarak birbirlerine çok benzerler; ama gene de ayrı diller olarak düşünülürler. Bu bakımdan, Türk dillerini öbeklerden kullanılacak olan tek ölçüt, 'karşılıklı bildirişme' olarak saptanmalıdır. Yoksa, sözcükler düzeyinde bir şeyler yakalamak bir ölçüt olamaz.

Böyle ele alınarak Türk dilleri öbeklenmeye başlandığında bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. En azından, Türkbilimciler ayrı ayrı zamanlarda başka başka öbekleme yolları denemişlerdir. Fakat hepsinin kaygısı, tüm Türk dillerini kapsayacak olan bir kümeleme olmuştur. Oysa Türkiyeli birisi için en önemli olan 'Türk Dili', bugün Türkiye'de, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde, ulusal eğitim dili olarak kullanılan Türkçe olup, yalnızca bu dilin tarihsel gelişmesi ve geçmiş uzantısı önem taşır. Türkbilimcilerin eserlerinde, bütün öbür Türk dilleri de hep birlikte verilmeye çalışıldığı için, ortadaki tablo bulanıklaşmakta, karmaşıklaşmakta, ve sonunda Türkiyeli okuyucunun açık-seçik olarak anlayabileceği bir gelişim çizgisi belirginleşmemektedir. Bu bakımdan, 'bilimsel' Türkoloji çalışmalarından biraz arınarak, bugünkü Türkçenin geçmişini, tarihsel boyut içerisinde geriye doğru iz sürme yolu ile saptamak, kaçınılmaz olmaktadır. Ancak böylece, bugünkü Türkçe, ayrıntular arasında boğulup kalmaksızın gün ışığına çıkarılabilir.

Türk dilleri arasındaki dilsel başkalklar, kavimlerin coğrafya bakımından birbirlerinden ayrı düşmeleri, ve geniş bir bölgeye yayılmaları sonucunda oluşmuştur. İşte bu yüzden, ilk önce tarihsel gelişme çizgisini belirlemek, ve ancak ondan sonra dilsel özelliklere dayalı bir öbeklemeye gitmek gerekir.

